

Міністерство освіти і науки України
Чорноморський національний університет імені Петра Могили

С Х В А Л Е Н О
Вченою радою ЧНУ
ім. Петра Могили

Протокол № 5
«30» травня 2024 р.

З А Т В Е Р Д Ж Е Н О

Ректор ЧНУ ім. Петра Могили

Леонід КЛИМЕНКО

«30» травня 2024 р.

ПРОГРАМА

**вступних фахових випробувань на навчання
за третім (освітньо-науковим) рівнем «доктор філософії»
галузі знань 03 «Гуманітарні науки»
спеціальності 032 «Історія та археологія»**

Проректор з наукової роботи
_____ Роман ДІНЖОС

Декан факультету політичних наук
_____ Анастасія ХМЕЛЬ

Завідувач кафедри історії
_____ Ірина МІРОНОВА

*Програма схвалена
на засіданні кафедри історії
(Протокол № 13 від 14 травня 2024 року)*

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Історія та археологія – це, насамперед, бачення, яке вимагає часової і просторової відстані при об'єктивному аналізі. Лише завершені історичні цикли (економічний, політичний, релігійний, культурний), тобто цикли, щодо яких можна дістати всебічну перспективу, є предметом історії.

Вивчення гуманітарних наук складає важливу частку загальноосвітньої і світоглядної підготовки сучасних спеціалістів і сприяє розвитку особистості та виробленню нею творчого підходу до вирішення виробничих проблем. До найважливіших суспільних наук відноситься історія.

Історія – це наука про минуле людського суспільства і про його сьогодення. Це також наука про закономірності розвитку суспільного життя в конкретних формах, в просторо-часових вимірах. Минуле є активним чинником змін у теперішньому. Змістом історії взагалі є історичний процес, що розкривається в явищах життя людини, відомості про які збереглися в історичних пам'ятниках і джерелах. Явища ці надзвичайно різноманітні. Вони стосуються розвитку господарства, внутрішньої і зовнішньої політики країни, міжнародних стосунків, діяльності історичних осіб.

Історія як суспільний процес є життєдіяльністю у просторі і часі людей, які переслідують різноманітні інтереси. Наука історія служить справі людського самопізнання. Людині важливо пізнати себе, оскільки уявлення про власні можливості може скластися лише на основі минулої життєдіяльності. Завдяки історії ми дізнаємося, що та чи інша людська спільнота зробила, тим самим – що вона собою являє і на що здатна в майбутньому.

Курс «Археології» робить вагомий внесок у формування світоглядних уявлень, професійного та загальноосвітнього рівня майбутніх спеціалістів в галузі історія. Предметом курсу є поняття про археологію як науку, що вивчає розвиток людського суспільства та закономірності цього розвитку на основі дослідження речових джерел і відтворює за ними давню історію людства.

Історія – наука багатогалузева. Вона складається з цілої низки самостійних галузей історичного знання, а саме: історії економічної, політичної, соціальної, громадянської, військової, історії держави та права.

Програма розроблена для вступних фахових випробувань на навчання за третім (освітньо-науковим) рівнем «доктор філософії» спеціальності 032 «Історія та археологія» галузі знань 03 «Гуманітарні науки».

Програма вступного іспиту має на меті виявити знання, уміння і навички здобувачів з ряду загальноосвітніх та спеціальних дисциплін, вивчення яких передбачене навчальним планом. **Метою** фахового випробування є визначення рівня сформованості знань та умінь претендентів на вступ до аспірантури за спеціальністю 032 «Історія та археологія» в обсязі навчальних програм «бакалавр» та «магістр».

Завдання іспиту:

1. Встановити рівень сформованості знань майбутнього науковця відповідно до спеціальності 032 «Історія та археологія» на теоретичному та практичному рівнях.
2. Виявити навички володіння майбутнім науковцем понятійним апаратом фаху.
3. Виявити вміння майбутнього науковця робити науково аргументовані висновки на підставі досліджених наукових джерел.
4. Встановити вміння майбутнього науковця пов'язувати актуальні проблеми історії та археології з викликами національної безпеки України.

Вихідні компетенції вступника:

Знання:

- основних політичних, соціально-економічних, культурних подій;
- змісту, учасників і наслідків історичних подій;

- фактів біографії і діяльності історичних осіб, структур та організацій;
- змісту історичних джерел, документів, творів, пам'яток культури;
- змісту історичних понять і термінів.

Уміння:

- визначати хронологічні межі соціально-економічних та політичних подій, їх зміст та послідовність;
- визначати передумови, причини, наслідки та особливості історичних подій, явищ і процесів;
- встановлювати причино-наслідкові зв'язки подій і явищ;
- визначати найважливіші зміни, що відбувалися й відбуваються в житті людства;
- порівнювати різноманітні події і процеси в історії України та у всесвітній історії;
- визначати й аналізувати періоди прогресу, застою і регресу в політиці та економіці;
- систематизувати документальні джерела і статистичні матеріали;
- застосовувати набуті знання в аналізі подій сьогодення;
- розкривати роль особистості в історії;
- коментувати різні погляди на історичні події, факти, персоналії;
- аргументовано відстоювати власну думку й позицію щодо історичних подій, фактів, персоналій;
- інтегрувати явища національної культури в контексті європейської та світової культури;
- встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між певними фактами (матеріальною культурою), подіями, явищами;
- оцінювати факти й події минулого;
- користуватися історичною та політичною картами для висвітлення відповідних питань.

ПОРЯДОК ПРОВЕДЕННЯ ВСТУПНОГО ФАХОВОГО ВИПРОБУВАННЯ ТА СТРУКТУРА ЕКЗАМЕНАЦІЙНОГО БІЛЕТА

Вступний іспит проводиться в усній формі. Білет складається з чотирьох питань, що включають такі розділи: історія України, всесвітня історія, джерелознавство та українська історіографія, археологія, відповіді на які повинні носити не лише фактологічний, а й історіографічний характер. Обов'язковим є наявність реферату за темою майбутнього дослідження.

Зразок білету вступного фахового випробування наведений у Додатку А.

ХАРАКТЕРИСТИКА ЗМІСТУ ПРОГРАМИ

РОЗДІЛ 1. ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

Історія України як наука та навчальний предмет. Предмет і завдання курсу історії України, міжпредметні зв'язки. Історія України як складова частина загальносвітової історії. Місце і значення вітчизняної історії в системі фахової підготовки і виховання громадянської позиції, вироблення історичної свідомості. Наукова література та джерела з історії України.

Найдавніші племена і держави на території України. Археологічні дослідження на території України. Поява людини. Первісні люди та спосіб їх життя. Неолітична революція. Трипільська культура, її традиції в культурах пізніших народів. Писемні відомості про кіммерійців, таврів, скіфів, сарматів. Перші протодержавні утворення. Економічні зв'язки з країнами Середземномор'я та Передньої Азії. Античні міста-держави (поліси) Північного Причорномор'я.

Східні слов'яни. Найдавніші писемні та археологічні джерела про слов'ян. Проблема «прабатьківщини» слов'ян в історіографії. Велике переселення народів і зміна етнічної карти Євразії. Виокремлення східних слов'ян, їх розселення, заняття, звичаї, вірування, побут. Антський племінний союз. Боротьба з готами, гунами, аварами. Війни слов'ян з Візантією. Східнослов'янські племінні союзи VI–IX ст. Еволюція суспільного устрою східних слов'ян. Територіальна община. Поява власності. Взаємовідносини східних слов'ян з сусідніми народами. Система оборонних споруд.

Київська Русь. Передумови утворення Київської Русі, теорії її виникнення. Походження термінів «Русь», «Руська земля». Соціально-економічні і політичні фактори об'єднання слов'ян. Перетворення Києва на державний центр. Князь Олег. Утворення Київської Русі, внутрішні та зовнішні фактори її розвитку за Ігоря, Ольги, Святослава. Відносини Русі з кочівниками. Військові походи князів. Розширення кордонів. Етнічні процеси. Початок формування української народності. Русь і Візантія. Хрещення Русі та його історичне значення. Київська митрополія. Володимир Великий та Ярослав Мудрий. Соціально-економічний розвиток. Соціальна структура населення. «Руська правда». Культура. Міжнародні зв'язки Київської Русі і її місце в історії Європи.

Роздроблення Русі. Південно-західні руські князівства (XII – перша половина XIV ст.). Причини ослаблення влади київських князів. Володимир Мономах і його боротьба за державну єдність Русі. Причини роздробленості Русі. Продовження процесу формування української народності. Проблема генезису української народності в історіографії. Етноніми «русичі», «русини», «руські люди» та їх ідентифікація. Перші згадки про етнопонім «Україна». Економічне і політичне зростання Галицького князівства. Ярослав Осмомисл. Протистояння експансії польських і угорських феодалів. Роман Мстиславович. Соціально-економічний розвиток Галицько-Волинського князівства. Виникнення і зростання міст. Суспільно-політичний і адміністративний устрій. Боротьба Русі проти монголо-татарської навали. Південно-західні руські князівства під ігом Золотої Орди. Ідея єдності Русі. Спроби Данила Галицького організувати антиординську коаліцію держав. Культура періоду роздробленості Русі (XII – перша половина XIV ст.).

Україна під владою Литви і Польщі. Зростання політичної могутності Великого князівства Литовського. Політика великих литовських князів на українських землях. Кревська унія. Розширення південних кордонів князівства. Боротьба проти наступу німецьких лицарів. Грюнвальдська битва. Вітовт, його зовнішня і внутрішня політика. Ліквідація удільних князівств. Зміцнення Московської держави та її боротьба за Сіверські землі. Зміни в суспільно-політичному устрої Великого князівства Литовського. Великокнязівська рада та її склад. Зростання ролі шляхти. Соціально-економічний розвиток українських земель у другій половині XIV – середині XVI ст. Надання

магдебурзького права українським містам. Формування панщинно-фільварського господарства. Зростання залежності населення від магнатів і шляхти. Юридичне оформлення кріпосного права. Литовські статuti. «Устава на волоки». Руйнування общини. Форми соціального протесту мас. Зростання впливу Польщі на Литву. Місце українських магнатів і шляхти в політичному житті. Наступ католицизму. Православна церква. Походження, джерела поповнення і час виникнення козацтва. Місце козаків в охороні південних рубежів Великого князівства Литовського від татар і турків. Причини, час і місце заснування першої Запорізької Січі, зміна її розташування. Початок морських походів козаків у турецькі володіння. Етнічні процеси. Пам'ятки культури XIV–XVI ст.

Політичне та соціально-економічне становище українських земель у складі Речі Посполитої (друга половина XVI – перша половина XVII ст.). Люблінська унія. Утворення Речі Посполитої. Україна під владою Польщі, соціально-економічний розвиток. Сільськогосподарське виробництво. Категорії селян. Запровадження панщини. Колонізація Лівобережної України. Міста і магдебурзьке право. Ремесла і промисли. Поява підприємств мануфактурного типу. Торгівля. Культурний розвиток українських земель наприкінці XVI – на початку XVII ст. Покатоличення та ополячення місцевої знаті. Виникнення братств. Криза православ'я. Берестейська церковна унія.

Зростання козацтва в другій половині XVI ст. Козацькі повстання. Посилення соціального і національно-релігійного гніту в Україні. Урядова політика щодо козаків. Виникнення реєстрового козацтва. Формування суспільно-політичного устрою Запорізької Січі. Козацька адміністрація. Старшина, заможні козаки і козацька голота (сірома). Козацькі ради. Господарство, побут і звичаї козаків. Військове мистецтво. Духовним світ українського козацтва. Козацькі повстання кінця XVI ст. Гетьман П.Конашевич-Сагайдачний. Відновлення значення Києва як політичного і духовного центру українського народу. Запорізькі козаки в битвах під Цецорою і Хотином. Наступ магнатів і шляхти на козацькі права і вольності. Спроба уряду взяти козаків під постійний контроль. Козацькі повстання 20–30-х років XVII ст. Ординація 1638 року.

Визвольна війна українського народу середини XVII ст. Україна на передодні Визвольної війни. Причини, характер, рушійні сили, мета і етапи Визвольної війни. Богдан Хмельницький. Битви під Жовтими Водами, Корсунем, Пилявцями. Облога Львова і Замостя. Зборівський договір. Молдавські походи. Битва під Берестечком. Білоцерківський договір. Битва під Батогом. Жванецька угода. Українсько-російські зв'язки в роки війни. Переяславсько-московський договір 1654 р., його оцінка в історіографії. Ліквідація старого державного ладу і зародження української козацької держави, її територія і адміністративно-територіальний устрій. Соціальний аспект подій Визвольної війни. Органи влади. Господарсько-фінансова політика. Дипломатична діяльність. Збройні сили. Відновлення війни з Польщею. Другий похід Б. Хмельницького на західноукраїнські землі Віленське перемир'я. Війна України проти Польщі у складі коаліції.

Українська козацька держава (друга половина XVII – XVIII ст.). І. Виговський. Порушення царем Переяславської угоди. Гадацький договір. Ю. Хмельницький. Розчленування України на Лівобережжя і Правобережжя. Чорна Рада. П. Тетеря та І. Брюховецький. Україна у політичних планах Росії, Польщі і Туреччини. Андрусівський мир. П. Дорошенко. Бучацька угода. Д. Многогрішний та І. Самойлович. Обмеження автономії України. Чигиринські походи. Бахчисарайська угода. «Вічний мир» і закріплення поділу України. Соціально-економічні наслідки Визвольної війни. Адміністративно-політичний устрій Лівобережної України і Слобожанщини. Наступ на політичну автономію України. І. Мазепа, його соціальна політика. Зміцнення влади козацької старшини. «Коломацькі статті». Україна у Північній війні. Перехід І. Мазепи на бік Карла XII та наслідки цього для України. І. Скоропадський. Полтавська битва. Смерть І. Мазепи. Гетьман у вигнанні П. Орлик «Конституція». П. Полуботок. Інкорпораційна політика царизму. Малоросійська колегія. Боротьба старшини за відновлення гетьманства.

Д. Апостол. Робота кодифікаційної комісії. Впровадження міністерського правління. К. Розумовський. Обмеження козацького самоврядування на Слобожанщині. Судова реформа. Культура України XVII – XVIII ст.

Запорізька Січ в другій половині XVII – у XVIII ст. Запорожці у боротьбі проти татаро-турецької агресії. Іван Сірко. «Вічний мир» і зміна політичного статусу Запоріжжя. К. Гордієнко, Запорізька Січ під час Північної війни. Зруйнування Чортомлицької Січі. Кам'янська та Олешківська Січі. Нова Січ. Військова структура і адміністративне управління. Заснування слобід і містечок. Розвиток хутірського господарства. Побут, звичаї і культура запоріжців. Місце церкви в духовному житті козаків. Система навчання і виховання молоді. Січова школа. Участь запорожців у російсько-турецьких війнах. Запорізька Січ і повстанський рух на Правобережній Україні. Будівництво Української лінії. Утворення на козацьких Вольностях колоній іноземців. Ліквідація Запорізької Січі. Задунайська Січ. Утворення Чорноморською козацтва. Переселення козаків на Кубань.

Правобережні та західноукраїнські землі під владою Польщі (друга половина XVII – XVIII ст.). Спустошення Наддніпрянського Правобережжя. Бахчисарайський мир. Умови економічного розвитку. Правобережні українські землі в роки Північної війни. Вступ на Правобережжя гетьмана Мазепи і фактичне об'єднання його з Лівобережжям. Відновлення польсько-шляхетської влади в 1714 р. Організація слобід. Розвиток фільваркової системи. Церковне життя. Гайдамацький рух, його причини, характер, розмах. Коліївщина. Західноукраїнські землі під чужоземним ігом. Полонізація православної шляхти. Релігійні відносини. Занепад братств. Рух опришків. Закарпаття під владою Угорщини. Буковинські землі в складі Молдавського князівства. Поширення на Буковину влади Австрії.

Інкorporація України в державну структуру Російської і Австрійської імперій. Поділ українських земель між Росією та Австрією за підсумками трьох поділів Речі Посполитої. Захоплення Росією Криму. Діяльність П. О. Рум'янцева-Задунайського. «Генеральний опис Малоросії». Накази різних станів депутатам у законодавчу комісію 1767 р. Ліквідація полково-сотенного та судового устрою Гетьманщини. Поширення на козацьку старшину прав російського дворянства. Україна в російсько-турецьких війнах другої половини XVIII ст. Заселення Південної України. Виникнення чорноморських портів і міст. Адміністративний устрій. Культура України середини і другої половини XVIII ст.

Українські землі у складі Росії в першій половині XIX ст. Адміністративно-територіальний устрій і чисельність населення. Розвиток товарних відносин і криза феодальної системи господарства. Стан сільського господарства. Промисловість. Торгівля. Транспорт. Загострення соціальних суперечностей. Інвентарна реформа. Участь українського населення у війні 1812 р. Селянські рухи, виступи робітних людей і військових поселенців. Декабристи в Україні. Повстання Чернігівського полку. Вплив польського повстання 1830–1831 рр. на Україну. Початок українського національного відродження. Кирило-Мефодіївське товариство. Т. Г. Шевченко в українському національному русі.

Західноукраїнські землі в першій половині XIX ст. Криза кріпосницького господарювання. Народні рухи в Галичині і на Буковині. Економічне становище Буковини і Закарпаття. Національне відродження в Галичині. «Руська трійця». Західноукраїнські землі в революції 1848–1849 рр. Головна руська рада. Галицькі українці на з'їзді слов'янських народів у Празі. Закарпатські «будите лі». Селянство в революції. Лук'ян Кобилиця. Скасування панщини.

Українська культура в першій половині XIX ст. Політика царизму в галузі культури і освіти. Переслідування української мови. Політика австрійського уряду щодо української культури. Розвиток освіти і науки. Загальноосвітня школа. Зародження професійної освіти. Університетська освіта. Формування національної інтелігенції. Українські вчені. Народне і професійне мистецтво. Архітектура. Традиційно-побутова

культура. Українська література.

Українські землі у складі Росії в другій половині XIX ст. Кримська війна і Україна. Піднесення антикріпосницького руху. «Київська козаччина». Маніфест і Положення 19 лютого 1861 р. Особливості селянської реформи в різних регіонах України. Реформи 1860–70-х років: земська, міська, судова, фінансова, військова. Історичне значення реформ. Промисловий розвиток українських земель в пореформену добу. Народження вітчизняної буржуазії. Стан сільського господарства. Кріпосницькі пережитки у землеволодінні і землекористуванні. Місце України у світовому землеробстві. Поглиблення соціального розшарування села. Зростання міст. Класи і стани українського суспільства. Становлення української нації. Український національний рух. Відлуння польського повстанського руху в Україні. В. Антонович як ідеолог «хлопоманства». Українські громади, їх наукова і освітня діяльність. Громадівський соціалізм. Студентські громади. «Братство тарасівців». «Молода Україна». Селянський рух. «Ходіння в народ». «Чигиринська змова». Народовольці в Україні. Робітничий рух. Перші соціал-демократичні організації. Політизація національного руху. Перші політичні партії.

Західноукраїнські землі в другій половині XIX ст. Економічний розвиток західноукраїнських земель після революції 1848–1849 рр. Чужоземний капітал у промисловості. Становище робітників. Національний склад буржуазії і робітників. Стан сільського господарства. Землеволодіння і землекористування. Початок переселення українців на Американський континент. Суспільно-політичний рух після революції 1848–1849 рр. Москвофіли і народовці. Виникнення Української соціал-демократичної і Української націонал-демократичної партій.

Культура України в другій половині XIX ст. Тенденції культурного розвитку. Валуєвський циркуляр і Емський указ. Ставлення до української культури в Австро-Угорщині. Освіта: початкова, середня освіта. Розвиток мережі вищих учбових закладів. Культурно-освітні заклади. Наукові заклади. Університетська наука. Наукові товариства. Досягнення українських вчених у різних галузях науки. Діяльність Археографічної комісії. НТШ у Львові. Література: проза, поезія, драматургія. Мистецтво. Український театр. Жанри музичної культури. Образотворче мистецтво. Архітектурні споруди. Розвиток народної творчості. Мистецтво кобзарів.

Україна на початку нового століття. Соціально-економічне становище українських земель у складі Росії. Монополізація економіки. Економічна криза 1900–1903 рр. Робітничі страйки. Масові селянські виступи. Українська політична думка на початку XX ст. Студентський рух. Україна в революції 1905–1907 рр. Позиції політичних партій. Робітничі страйки в Україні після «кривавої неділі». Повстання на броненосці «Потьомкін». Жовтневий політичний страйк. Виникнення рад робітничих депутатів. Збройні виступи у Харкові, Олександрівську, Донбасі. Піднесення українського національного руху. Виникнення україномовної преси. «Просвіти» в українському русі. Українська думська громада. Третьочервневий переворот. Столипінська аграрна реформа, її економічні і політичні наслідки. Масові переселення українських селян до Сибіру і Далекого Сходу. Діяльність українських партій і організацій в післяреволюційну добу. Робітничий і селянський рух. Українське питання в Державній Думі. Західноукраїнські землі на початку XX ст. Соціально-економічний розвиток. Боротьба трудящих проти соціального гніту. Кооперативний рух. Поява українських організацій «Січ». «Сокіл», «Пласт». Культурно-просвітницький рух. Церковне життя. Активізація переселенського руху за океан. Україна в першій світовій війні. Воєнні дії на території України. Національно-визвольний рух в умовах війни. Товариство українських поступовців. «Спілка визволення України». Антиукраїнська політика у новоствореному Галицько-Буковинському губернаторстві. Українські січові стрільці. Розвиток культури. Освіта і наука. Український театр. Зародження українського художнього кіно. Посилення громадського інтересу до українського фольклору.

Боротьба за відродження державності України (1917–1920 рр.) Лютнева революція 1917 р. Піднесення національно-визвольного руху. Утворення Центральної Ради, її соціальна база, програма. М. С. Грушевський і В. К. Винниченко. Утворення рад робітничих, селянських та соціальних депутатів. Програма і цілі українських та загальноросійських політичних партій в Україні. Система влади в українських губерніях Росії після утворення в Петрограді Тимчасового Уряду. Всеукраїнський національний конгрес 7–8 квітня 1917 р. Курс на автономію України. Відносини Центральної Ради та Тимчасового Уряду. I Універсал. Всеукраїнські з'їзди: селянський, військові, робітничий та ін. Генеральний секретаріат. II Універсал Центральної Ради. Поглиблення економічної кризи та погіршення становища трудящих України влітку та восени 1917 року. Корніловський заколот та Україна. Ставлення різних політичних сил та партій України до збройного повстання у Петрограді в жовтні 1917 р. III Універсал. Утворення Української Народної Республіки. Підсумки виборів до Всеросійських Установчих Зборів в Україні. Боротьба більшовиків за владу. Виникнення в Україні радянського уряду. Вторгнення більшовицьких військ з Росії. IV Універсал Центральної Ради. Прийняття Конституції УНР. Підписання мирного договору з Німеччиною, Австро-Угорщиною, Туреччиною, Болгарією. Окупація України німецькими та австро-угорськими військами. Криза Центральної Ради навесні 1918 р. Гетьманський переворот. Українська держава гетьмана П. Скоропадського: внутрішня політика, зовнішньополітичний курс, національно-культурна політика. Повстансько-партизанська боротьба проти окупантів. Падіння гетьманського режиму. Відновлення УНР. Склад, соціальна база, політика Директорії. С. Петлюра. Революційні події 1918 року на західноукраїнських землях. Політичні партії Східної Галичини. Утворення Західноукраїнської Народної Республіки. Акт злуки УНР та ЗУНР. Війна з Польщею. Визвольний руху Північній Буковині та Закарпатті. Інтервенція Антанти на півдні України. Друга війна УНР і Радянської Росії. Встановлення влади рад в Україні на початку 1919 р. Декларація радянського уряду України від 25 січня 1919 р. Х.Г.Раковський. III Всеукраїнський з'їзд рад. Перша радянська конституція України. Політика більшовиків в Україні у 1919 р. Селянський повстанський рух як історичний феномен. Політичні керівники руху. Н. Махно, М. Григор'єв, Д. Терпило (Зелений). Зайняття України військами А. Денікіна. Війська УНР і ЗУНР у боротьбі з денікінцями. Повстанський рух в тилу денікінської армії. Визволення України від денікінських військ і відродження УРСР в кінці 1919 р. В. І. Ленін та українське питання. Державне і господарське будівництво. Саморозпуск партій боротьбистів і борбистів. Варшавський договір Ю. Пілсудського і С. Петлюри. Радянсько-польська війна. Розгром Врангеля. Ризький мирний договір. Основні уроки української національної революції.

УРСР в умовах нової економічної політики. (1921–1928 рр.) УСРР в системі «договірної федерації». Утворення СРСР. Конституція СРСР 1924 р. Соціально-економічне і політичне становище України на початку 1920-х років. Перехід до нової економічної політики. Мета і цілі непу в інтерпретації В. І. Леніна. Голод 1921–1923 рр.: причини і наслідки. Аграрна політика державної партії. Неп у промисловості. Суть господарського розрахунку. Трестування промисловості. Проблема безробіття. Перші наслідки відбудовного процесу.

Природа радянського тоталітарного режиму, роль РКП(б) і КП(б)У, профспілок, комнезамів, комсомолу. Феномен «націонал-ухильництва». Позиції лідерів державної партії щодо майбутнього курсу соціально-економічної політики. Сталінський курс на «всеосяжну колективізацію» селянських засобів виробництва. Курс на індустріалізацію країни. «Криза непу» як результат відмови партійно-державного керівництва від змички між містом і селом. «Ножиці цін». Хлібозаготівельні кризи. Політика коренізації, її особливості і наслідки. Досягнення і прорахунки українізації. Ставлення тоталітарного режиму до інтелігенції. Перші кроки культурного будівництва: компанія щодо ліквідації неписьменності, розгортання мережі освітніх установ, створення закладів комуністичного виховання. Ліквідація університетської освіти і перенесення центру наукових досліджень

в установи ВУАН. Наслідки радянзації науки. Національне відродження у літературі та мистецтві. Антицерковна політика державної партії.

Українська РСР в умовах утвердження тоталітарного ладу (1929–1938 рр.). Завершення внутріпартійної боротьби в ЦК ВКП(б) і утвердження одноособової диктатури Й. В. Сталіна. Згорання непу. Курс на «розгорнуте будівництво соціалізму...». Проблема темпів індустріалізації. Дискусії з приводу плану першої п'ятирічки. Перехід до директивного планування. Ізотовський рух. Стаханівський рух. Результати капітального будівництва у промисловості в роки першої і другої п'ятирічок.

Хлібозаготівельна криза 1928–1929 рр. Поворот до суцільної колективізації та «розкуркулення»: причини, масштаби, наслідки. Завершення колективізації основної частини селянських господарств у 1931–1932 рр. Деградація сільськогосподарського виробництва в одержавлених колгоспах. «Робота» хлібозаготівельних комісій. Голодомор 1933 р. і його наслідки. Колгоспи в системі командної економіки після 1933 р. Відмова від продрозкладки. Політвідділи МТС і радгоспів. Зростання культу особи Сталіна. Репресії на Україні. Судові політичні процеси 1930-х років. Чистка партії. Знищення керівництва КП(б)У. Згорання політики українізації. Національно-культурна політика державної партії УРСР 1930-х років. Боротьба з «буржуазним націоналізмом» і «націонал-ухильництвом». «Розстріляне відродження». Умови і результати культурного розвитку в 1930-х роках. Ліквідація неписьменності. Загальноосвітня і вища школа. Відродження університетської освіти. Запровадження атестації наукових кадрів. Діяльність АН УРСР. Здобутки і трагічні сторінки літератури і мистецтва.

Україна в роки другої світової війни (1939–1945 рр.). Становище на західноукраїнських землях у міжвоєнний період. Українське питання в політиці Польщі, Румунії, Чехословаччини. Головні політичні партії і організації українського національно-визвольного руху. Організація українських націоналістів. Роль греко-католицької церкви в суспільно-політичному житті Західної України. Мюнхенська змова і доля Карпатської України. Укладення пакту Молотова-Ріббентропа. Початок другої світової війни. Вступ Червоної армії на територію Західної України. Територіальні вимоги радянського керівництва до Румунії. Включення основної частини західноукраїнських земель до складу УРСР та їх радянізація. Напад Німеччини та її союзників на СРСР. Катастрофічні поразки 1941 р. Оборона Києва, Одеси і Севастополя. Бої за Донбас. Генеральний наступ гітлерівських військ влітку 1942 р. на півдні. Німецький окупаційний режим. План «Ост». Адміністративний устрій окупованої України. Розгортання радянського і націоналістичного партизанського руху проти окупантів. Утворення Української повстанської армії. Нова програма і тактика Організації українських націоналістів. Перемога Червоної армії під Сталінградом і початок визволення території України. Розгортання наступу на Лівобережну Україну після Курської битви. Битва за Дніпро. Бої на Правобережжі і в західних областях. Взаємовідносини радянських партизанів з ОУН–УПА. Перехід націоналістів до тактики двофронтової боротьби. Завершення боїв за Україну восени 1944 р. Початок відбудовчих робіт. Демографічні наслідки війни. Вклад українського народу в розгром нацистської Німеччини.

Україна у першому повоєнному десятиріччі. Включення УРСР у світову політику як однієї з фундаторів ООН. Участь української делегації в Паризькій мирній конференції 1947 року. Завершення збирання основних етнічних земель українського народу в межах єдиної держави. Відмова Сталіна від української етнічної території на захід від лінії Керзона. Операція «Вісла». Напівпримусовий обмін населенням між Україною і Польщею. Труднощі відбудови народного господарства. Голод 1946–1947 рр. Насильницька колективізація в Західних областях України. Нова смуга масових репресій проти громадян України. Львівський церковний собор 1946 р. і ліквідація української греко-католицької церкви. Підпільно-партизанська боротьба ОУН–УПА з тоталітарним ладом. Ідеологічний наступ сталінщини на спроби культурно-національного відродження. Л. М. Каганович в Україні. Чистка національних кадрів.

Хрущовська «відлига» і її характер в Україні. Україна після смерті Сталіна. Ідеологічна кампанія з нагоди 300-річчя Переяславської ради. Передача Кримської області до складу УРСР: мотиви і правова основа. Спроби лібералізації політичного режиму. Критика культу особи Сталіна. Початок реабілітації жертв сталінських репресій. Реформи М. С. Хрущова, їх суперечливий і непослідовний характер, загальна спрямованість і значення. Заходи щодо удосконалення і модернізації промисловості. Спроби подолання кризи в сільському господарстві. Участь України в освоєнні східних регіонів СРСР і цілинних земель. Поява дисидентів в Україні. Зародження руху «шестидесятників», їх роль у національно-культурному житті. Переміни в кремлівському керівництві у жовтні 1964 р. та їх наслідки для України.

Україна в другій половині 1960-х – першій половині 1980-х рр. Реформи середини 1960-х років, їх згортання консерваторами в партійно-державному керівництві. Зупинення реабілітації і замовчування злочинної діяльності Сталіна. Деформації в структурі економіки України, хижацька експлуатація її багатств, будівництво хімічних підприємств, атомних електростанцій. Наростання екологічної небезпеки. Екстенсивний розвиток сільського господарства. Шкідливість кампанії щодо ліквідації «неперспективних» сіл. Звільнення П. Ю. Шелеста. Даліше обмеження прав України. В. В. Щербицький як провідник русифікаторської політики центру. Україна в єдиному народногосподарському комплексі СРСР. Політичні репресії 1960–70-х років. Посилення реакції в духовному житті. Спотворення історії України. Розгортання правозахисного і дисидентського руху. Репресивні дії органів КДБ. Загострення гальмівних процесів у соціально-економічному та суспільно-політичному розвитку України.

Поглиблення кризи тоталітаризму в СРСР і проголошення незалежності України (1985–1991 рр.) Спроби М. С. Горбачова реформувати суспільство на шляхах прискорення, перебудови, гласності. Економічна політика центрального уряду і Україна. Чорнобильська катастрофа та її наслідки. Національне пробудження українського народу. Реабілітація політичних в'язнів. Викриття злочинів тоталітарного режиму. Народження Народного руху України і перетворення його в опозиційну до КПРС силу. Перші кроки в демократизації суспільно-політичного життя і утворення нових політичних партій та громадських об'єднань. Реформа виборчої системи. Вибори до Верховної Ради УРСР. Формування парламентської опозиції – «Народної ради». Спроба серпневого (1991 р.) перевороту у Москві та його наслідки для України. Схвалення Верховною Радою УРСР Акту проголошення незалежності України. Заборона діяльності КПУ. Пробудження релігійного життя. Участь української діаспори в державно-творчому процесі. Загальноукраїнський референдум 1 грудня 1991 р. і вибори президента України. Л. М. Кравчук – Президент України. Денонсація Договору 1922 р. про утворення СРСР. Угода про Співдружність незалежних держав. Затвердження державної символіки України.

Розвиток незалежної України. Створення правової бази розвитку України як демократичної держави. Зміцнення державних кордонів. Формування Збройних сил і Військово-морського флоту. Запровадження грошової одиниці та інших інститутів державності. Прийняття Конституції України. Реформування економіки в напрямку переходу до ринкових відносин, приватизація та її суперечливий характер. Зниження темпів сільськогосподарського і промислового виробництва, наростання інфляційних процесів і соціальної напруженості. Труднощі національно-культурного відродження, розвитку науки, освіти, духовності. Міжнаціональні відносини і їх правове регулювання. Кримська автономія. Формування багатопартійності, характеристика платформ політичних партій у виборах до Верховної Ради України 1994, 1998, 2002, 2006 рр. Президентські вибори 1991, 1999 та 2004 рр. Конституційна реформа. Сучасна розстановка політичних сил в Україні.

Концепція зовнішньої політики України. Визнання України зарубіжними державами, встановлення дипломатичних відносин, формування представництв у

міжнародних організаціях, входження у світове співтовариство. Набуття Україною без'ядерного статусу. Зовнішньополітичні акції України щодо зміцнення миру і співробітництва, припинення воєнних конфліктів. Україна у складі Співдружності незалежних держав. Українська діаспора на сучасному етапі. Підсумки історичного шляху українського народу і найголовніші уроки історії його змагань за свободу, незалежність, соборність і державність.

Л. Кучма – другий президент України. Специфіка взаємодії культури і суспільства в умовах перехідного періоду. Основні тенденції розвитку української культури. Характерні ознаки релігійного життя.

Помаранчева революція. Причини Помаранчевої революції. Зміни до Конституції України. Третій тур президентських виборів. В. Ющенко – третій президент України. Президентські вибори 2010 р. Протистояння на виборах В. Януковича і Ю. Тимошенко. В. Янукович – четвертий президент України.

Революція гідності. Війна на Сході України. Причини та передумови Революції Гідності (21 листопада 2013 – 22 лютого 2014 рр.). Перших дев'ять днів Євромайдану. Силовий розгін 30 листопада. Масові протести 1 грудня 2013 р. Події у період з 2 грудня 2013 р. до 16 січня 2014 р. «Диктаторські закони 16 січня». Події 19–27 січня 2014 р. Перші здобутки Євромайдану (28 січня – 17 лютого). Пік Революції Гідності 18–20 лютого 2014 р. Повалення режиму В. Януковича. Початок збройної агресії росії проти України та окупація Криму. АТО – війна за незалежність України. Президент Петро Порошенко – п'ятий президент України.

Вибори президента України у 2019 р. Протистояння П. Порошенка та В. Зеленського на виборах. В. Зеленський – шостий президент України. Зовнішньополітичний курс і реформи В. Зеленського до 2022 р.

Російсько-українська війна 2022–2024 років. Історична періодизація збройної агресії російської федерації проти України. Підготовчий етап російсько-української війни (грудень 2021 – 23 лютого 2022 рр.). Перший етап: перша стратегічна оборонна операція (24 лютого – квітень 2022 р.). Другий етап: друга стратегічна оборонна операція (травень – серпень 2022 р.). Третій етап: стратегічна наступальна операція (вересень – грудень 2022 р.).

РОЗДІЛ 2. ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ

Вступ. Історія як складова частина духовної культури людства. Суттєвість, форми, функції історичної свідомості. Історія як наука.

Предмет та завдання курсу «всесвітня історія». Всесвітня історія як історико-географічна проблема. Загально-методологічне і історико-філософське значення поняття «всесвітня історія».

Соціальна структуралізація всесвітньої історії. Полілінійність та цивілізаційна багатоваріантність історії людства. Цивілізація як історична категорія. Основні філософсько-історичні концепції ХХ ст. Глобальна історія.

Первісне суспільство. Проблема походження людини. Періодизація первісної історії (нижній палеоліт, верхній палеоліт, мезоліт, неоліт). Розселення та чисельність давньої людини. Людина верхнього палеоліту. Особливості архаїчної культури, виникнення первісних вірувань та їх суттєвість. Родова община. «Неолітична революція». Найдавніші землеробські племена. Організація суспільної влади у додержавному суспільстві. Воєнна демократія. Звичаї. Процес генези додержавних інститутів.

Становлення ранньочивілізаційних систем, історія стародавнього світу. Предмет та хронологічні рамки історії давнього світу. Свідомість людей перед виникненням цивілізації. Пізнання світу та зародження мистецтва. «Міська революція». Держава як соціальна організація, закономірності формування держави. Специфіка регіональних осередків цивілізації та їх еволюція. «Осьовий час» як період системної

трансформації доіндустрійних суспільств та становлення основ традиційних цивілізаційних структур. Феномен античності.

Давні цивілізації Єгипту, західної та південно-західної цивілізації Азії. Межиріччя: виникнення перших держав. Протодержави давнього Шумеру. Ранні держави Месопотамії. Вавилон. Закони Хаммурапі. Культура давньої Месопотамії. Виникнення давньоєгипетської держави. Періодизація давньоєгипетської історії. Структура давньоєгипетського суспільства, її еволюція в період Серединного царства. Нове царство та розквіт Давнього Єгипту. Реформи Ехнатона. Давній Єгипет за Рамзеса II. Пізне царство: Єгипет під владою іноземних завойовників. Культура Давнього Єгипту. Давні держави Західної Азії: Асирія у II тис. до н.е. Утворення та розквіт Асирійської імперії. Загибель Асирійської імперії. Нововавилонське царство. Давній Іран. Поява та розвиток еламської цивілізації. Мідійське царство. Імперія Ахеменідів. Реформи Дарія I. Греко-персидські війни та загибель імперії Ахеменідів. Епоха еллінізму на Близькому Сході.

Давні цивілізації східної та південної Азії. Давня Індія. Харалпська цивілізація. Індорії в долині Гангу появилися перших держав. Соціокультурні основи індійської цивілізації. «Буддійський період» в історії Індії. Перша індійська імперія - держава Маурьев. Сільська община в Давній Індії. Варно-кастова соціальна ієрархія. Давній Китай. Виникнення китайської цивілізації та її соціокультурні основи, найдавніші китайські держави. Суспільно-політичні вчення Давнього Китаю. Давньокитайські імперії: Цинь, Західна Хань та Східна Хань. Культура Давнього Китаю.

Античний світ. Елліністична цивілізація. Гомерівський період (XIII–XII ст. до н.е.). Заснування рабовласницьких міст-держав. Грецька колонізація VIII–VI ст. до н.е.). Афінівська держава. Давня Спарта. Греко-персидські війни та заснування Першого Афінівського морського союзу. Розвиток рабовласницького демократизму в Афінах. Пелопоннеська війна. Період еллінізму. Давній Рим. Виникнення Риму. Реформи Сервія Туллія. Римська рабовласницька республіка, формування римської громадянської общини. Римська експансія у Середземномор'ї (60-ті рр. III – 30-ті рр. II ст. до н.е.). Громадянські війни та падіння республіки (30-ті рр. II – середина I ст. н.е.). Римська імперія. Рання імперія (сер. I ст. до н.е. – кінець II ст. н.е.). Криза рабовласництва у Середземномор'ї. Пізня імперія (кінець II – п. п. IV ст.). Ліквідація рабовласництва у Західному Середземномор'ї. Загибель Західної Римської імперії (2-а половина IV – кінець V ст.). Великі держави та варвари.

Середньовічна Західна Європа. Місце середньовіччя у всесвітньо-історичному процесі. Формування Західно-християнського та Східно-християнського цивілізаційних світів середньовіччя. Феодальне суспільство. Форми власності. Виникнення феодальних держав у Франції, Англії та Німеччині. Розвиток політичної системи. Місце церкви. Економічний розвиток Європи у XI–XV ст. Феодальне місто: політична та правова автономія.

Традиційний схід у V–VI ст. Особливості нормандських цивілізацій Євразійського степу. Монгольська імперія. Китайська конфуціанська імперія, держави Японії та Кореї. Середньовічна Індія. Зародження ісламу та арабської державності. Османська імперія. Індія після ісламського завоювання у XIII–XV ст.

Становлення новоєвропейської цивілізації (XV–XVIII ст.) Етапи трансформування західно-християнського середньовічного світу у Новоєвропейську цивілізацію. Великі географічні відкриття. Початок колоніальної експансії та процес формування світового ринку. Відродження: гуманізм як ідейний зміст культури Відродження. Основні риси культури Відродження. Індивідуалізм. Зв'язок з античністю. Реформація XVI ст. (Німеччина, Швейцарія, Франція). Англійська церква. Протестантизм та новоєвропейська культура. Нідерландська буржуазна революція. Англійська революція XVII ст. Просвітництво XVIII ст. та Велика Французька революція 1789–1794 рр. Війна за незалежність та заснування США (1715–1783 рр.).

Османська імперія XVI–XVIII ст. Державна влада та соціально-політична

структура. Основні риси соціально-економічного життя.

Далекосхідна цивілізація на початку нового часу. Завоювання Китаю маньчжурами. Початок кризи цинської династії. Сьогунат Токугава у Японії: система влади, соціальна культура., внутрішня і зовнішня політика. Чинники країни.

Південна та південно-східна Азія у XVI-XVIII ст. Індія за Великих Моголів (1526–1707 рр.). Колоніальне захоплення держави англійцями. Національно визвольний рух народів Індії. Індонезія: формування та розквіт нідерландської Індії.

Основні тенденції – економічного та політичного розвитку Європи в епоху утвердження індустріального суспільства XIX – початок XX ст. Промисловий переворот у Європі та його наслідки. Розвиток промисловості країн Європи. Чинники встановлення світової гегемонії Заходу.

Міжнародні відносини під час наполеонівських війн. Наполеонівська епоха. Революції в Європі в першій половині XIX ст. захватницька політика Наполеона. Друга та третя республіка у Франції. Занепад Наполеонівської імперії.

Еволюція ісламських держав у XIX – на початку XX ст. Османська імперія під владою младотурок. Національно визвольний рух народів Османської імперії. Грецьке повстання. Піднесення Мухаммеда-Алі. Російсько-турецька війна 1806–1812 рр. Приєднання Закавказзя до Росії. Російсько-іранська війна 1804–1813 рр. Східне питання та країни близького сходу у 30–40-х роках XIX ст.. Визвольний рух Балканських народів. Занепад Османської імперії наприкінці XIX ст. Іранська революція 1905–1911 рр. та її значення. Бабідське повстання Ірані.

Далекосхідні цивілізації у XIX – на початку XX ст. Китай в першій половині XIX ст. Початок перетворення Китаю в напівколонію. Тайпінське повстання в Китаї. Держава тайпінів. Революція 1911–1913 рр. у Китаї та її наслідки. Діяльність Сун Ят-сена. Японія в період реставрації Мейдзи. Зростання імперіалістичних поглядів в Японії наприкінці XIX ст.

Міжнародні відносини в останній третині XIX ст. Від Германського союзу до Германської імперії. Піднесення міжнародного робітничого руху наприкінці XIX ст. Утворення військових блоків в Європі. Загострення імперіалістичної кризи.

Колоніальна система на початку XX ст. Політична структура колоніального світу. Методи колоніальної експлуатації, її наслідки. Британська колоніальна імперія. Французька колоніальна імперія. Боротьба за розподіл світу.

Російська імперія у XIX – на початку XX ст. Суспільний рух у 20–30-х рр. XIX ст. Кримська війна. Російсько-турецька війна 1877–1878 рр. Великі реформи 60–70-х рр. XIX ст. їх протиріччя та підсумки. Контрреформи 80–90-х рр. 1905–1907 та 1917 рр. – «критична крапка» російської історії.

Світ напередодні та в роки I Світової війни. Чинники I Світової війни. Липнева криза 1914 р. Австро-Сербський конфлікт. Хід військових подій. Військові та політичні події 1918 р. Завершення війни.

Післявоєнний світ. Основні тенденції соціально-економічного та політичного розвитку країн світу у міжвоєнний період. Версальсько-вашингтонська система. Спроби перегляду договорів. Падіння та виникнення нових держав (Австро-Угорщина, Німеччина, Росія). Революційні події в країнах Європи. Початок кризи колоніальної імперії: рух за зміну статусу Індії, М. Ганді; діяльність Сунь Ят-сена у Китаї; Кемалістська революція у Туреччині; здобуття Афганістаном незалежності; Іран; Президентство Дж. Неру в Індії; революція 1925–1927 рр. у Китаї, режим Чан Кайші; Японія на шляху агресії. Феномен фашизму. Політика західних країн. Створення вісі «Берлін – Рим – Токіо». Міжнародні відносини в 30 – і роки.

Друга Світова війна (1939–1945) та її наслідки. Передумови війни. Перебіг подій 1939-1941 рр. Події 1941–1943 рр. Становище воюючих та окупованих країн. Підсумки Другої Світової війни.

Світ у другій половині XX сторіччя, загальні тенденції розвитку. «Холодна

війна». Протистояння двох світів. Карибська криза 1963 р. Основні «крапки» міжнародних конфліктів. Розвиток світу як диполісного. Формування у країнах Заходу постіндустріального суспільства.

Країни західної Європи у другій половині ХХ ст. Особливості суспільно-політичного та економічного розвитку країн Західної Європи в 1940–90-ті рр. Великобританія, Франція, Німеччина, Італія. Північна та Західна Європа в 1970–90-ті рр.

Країни Північної Америки. Посилення міжнародних позицій США внаслідок Другої світової війни. США у 1945–1970 рр. Депресія 1974–1975 рр. США у 1980-ті – на початку 1990-х років. Зовнішня політика країни у 1990-х рр. США на початку ХХІ ст. Канада. Політика ліберальної та консервативної партій після Другої світової війни. Конституційна реформа 1982 р. Вибори 1993 р.

Країни Східної Європи. Встановлення радянського панування в країнах Східної Європи. Політичний терор. Криза тоталітарного режиму. Відставання економіки східноєвропейських держав від індустріально розвинутих. Революції кінця 1980-х років. Країни Східної Європи під час становлення та розвитку капіталістичних відносин.

СРСР, СНД, незалежні держави. Кінець сталінщин (1945–1953). «Відлига» (1953–1964). Роки «застою». Зовнішня політика СРСР. Перебудова та виникнення незалежних держав. Занепад СРСР. Створення СНД. Початок самостійного життя.

Країни Азії, Африки та Латинської Америки. Національно-визвольний рух і крах колоніалізму. Особливості розвитку країн Сходу в 1950–90-х роках. Японія. Окупаційна політика США в Японії. Японське «економічне диво». Внутрішня та зовнішня політика урядів 1980–90-х роках. Країни Південно-Східної Азії. Американсько-в'єтнамська війна. «Червоні кхмери» та їхня модель комунізму. Китай під час проголошення влади комуністичної партії. Культ особи Мао Цзедуна. Курс реформ Ден Сяопіна. Зовнішня політика КНР. Країни Північної Африки. Здобуття незалежності країнами регіону. Країни Тропічної Африки. Економічний та політичний розвиток ПАР. Суспільно-політичний та економічний розвиток країн Латинської Америки.

Розвиток культури у ХХ ст. Загальні тенденції розвитку культури ХХ ст. індустріалізація, урбанізація, прискорення інформаційного й технічного розвитку. Наслідки науково технічної революції постіндустріального суспільства. Нові форми передання культурної інформації. Загальноосвітні культурні проблеми – загроза руйнування навколишнього середовища. Мистецтво та архітектура. Розвиток театру і драматургії. Художня література.

Міжнародні відносини другої половини ХХ ст. – початку ХХІ ст. «Холодна війна» (друга половина 1940-х – перша половина 1950-х рр.). Способи повороту від «холодної війни» та перехід до співробітництва держав. Курс на розрядку міжнародного напруження та його зрив. Перехід від конфронтації до співробітництва держав світу (друга половина 1980-х – 1990-х рр.). Світ у ХХІ ст.

РОЗДІЛ 3. ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО ТА УКРАЇНЬСЬКА ІСТОРІОГРАФІЯ

ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО

Предмет історичного джерелознавства. Історія та історіографія джерелознавства. Визначення понять «джерело», «першоджерело», «вторинне джерело». Основні концепції історичного джерела. Етапи існування історичного джерела. Джерельна інформація. Об'єктивно-суб'єктивна природа джерела.

Класифікація історичних джерел. Поняття систематизації та класифікації історичних джерел. Основні схеми класифікації джерел. Типологічна класифікація історичних джерел. Родова і видова класифікація історичних джерел.

Речові джерела. Класифікація речових джерел. Нумізматичні джерела. Архітектурні пам'ятки. Предмети озброєння. Предмети одягу.

Зображальні джерела. Класифікація зображальних джерел. Графічні книжкові зображення. Портретні зображення. Жанрові та історичні зображальні джерела. Кінофотовідеодокументи (аудіовізуальні джерела). Картографічні джерела. Боністичні джерела. Народні картини.

Усні джерела. Класифікація усних джерел. Усні джерела з української історії. Прозові усні джерела. Віршовані усні джерела. Усні історичні твори.

Лінгвістичні джерела. Класифікація лінгвістичних джерел. Антропонімічні джерела. Топонімічні джерела. Слова іншомовного походження.

Писемні джерела. Класифікація писемних джерел. Види писемних документальних джерел та особливості їх вивчення: а) законодавчі документи; б) актові історичні джерела; в) діловодні матеріали; г) статистичні матеріали. Види писемних оповідних (наративних) джерел та особливості їх вивчення: а) літописи і хроніки; б) мемуари; в) епістолярні джерела; г) літературні і публіцистичні твори.

Періодика як вид історичного джерела. Класифікація періодичних видань. Найдавніші зарубіжні періодичні видання про Україну. Українська преса другої половини XVIII – XIX ст. Національна періодика в Україні на початку XX ст.

Джерела Давньоруського періоду. Епіграфічні пам'ятки. «Велесова книга» – літературна пам'ятка дохристиянських часів. Відомості про населення на території України давньогрецьких, візантійських та арабських авторів. Відомості про населення на території України західноєвропейських авторів.

Давньоруське літописання. Актіві джерела. Давньоруське літописання. «Повість минулих літ»: аналіз твору, редакції. Актіві джерела Давньоруського часу. «Руська правда» – перший кодифікований збірник юридичних норм українського народу.

Джерела з історії України польського та литовського походження. Польські та литовські акти загальнодержавного значення. Коронні і Литовська метрики. «Опис України» Гійома Левассера де Боплана.

Джерела з історії України Козацької держави. Актіві та діловодні документи доби Козацької держави. Статті Богдана Хмельницького. Гетьманські універсали XVII–XVIII ст.

Актіві та діловодні документи російських та австрійських органів державного управління XVIII – початку XX ст. Російські органи державного управління. Розвиток австро-угорських органів державного управління на західноукраїнських землях. Діловодство поміщицьких маєтків та капіталістичних підприємств.

Українські законодавчі документи XX – початку XXI ст. Законодавчі документи Українських національних державних утворень 1917–1923 рр. Конституційні акти та розвиток системи державного управління Української РСР у 1919–1991 рр. Державотворче законодавство незалежної України.

УКРАЇНЬКА ІСТОРІОГРАФІЯ

Теорія та методологія історіографії. Поняття історіографії. Місце історіографії у процесі історичного пізнання. Історіографія як наукова дисципліна. Методи історіографії. Основні етапи розвитку української історіографії.

Понятійний апарат історіографії. Аналіз сучасного понятійного наукового апарату української історіографії. Спеціальні розвідки з української історіографії Михайла та Олександра Грушевських, М. Василенка, Д. Дорошенка та ін. Категорії історіографії: традиційні, новітні, специфічні. Традиційні категорії: історіографічний процес; історіографічна ситуація; історіографічне джерело; історіографічний факт; історіографічна концепція; течія в історичній науці; напрями та школи в історіографії. Рівні джерельної бази історіографічного дослідження. Новітні категорії: типи історико-

наукових досліджень; соціальна історія науки; інтелектуальна історія науки; образ науки; ідеал науковості; історичний дискурс; стиль історичного мислення; тип історика. Специфічні категорії: «українське національне відродження», «українське бароко», «Український П'ємонт», «етнографізм», «антикварна робота», «антикварні зацікавлення», «історичне письменство», «національно-історична думка».

Українська історична думка від давніх часів до середини XIII ст. Зародження знань про минуле у формі культів. Поява писемності та її значення для накопичення історичних знань. Провіденціалізм як течія в українській історіографії. Літописи та літописні зведення – основні форми історичних творів часів Київської Русі. Значення історичних творів X – середини XIII ст. для розвитку історичної думки України.

Українське літописання XIV–XVII ст. Західноруський (Литовський) літопис як історичний твір. Історичне значення Баркулабівського літопису. Густинський літопис як історичний твір. Історичні погляди автора Львівського літопису. Монастирські літописи. Історичний аналіз місцевих літописів XVII ст. – Хмельницького, Добромильського, Чернігівського, літопису Лизогуба. Острозький літопис (літописець).

Українська історична думка від давніх часів до середини XIII ст. Зародження знань про минуле у формі культів. Поява писемності та її значення для накопичення історичних знань. Провіденціалізм як течія в українській історіографії. Літописи та літописні зведення – основні форми історичних творів часів Київської Русі. Значення історичних творів X – середини XIII ст. для розвитку історичної думки України.

Українське літописання XIV–XVII ст. Західноруський (Литовський) літопис як історичний твір. Історичне значення Баркулабівського літопису. Густинський літопис як історичний твір. Історичні погляди автора Львівського літопису. Монастирські літописи. Історичний аналіз місцевих літописів XVII ст. – Хмельницького, Добромильського, Чернігівського, літопису Лизогуба. Острозький літопис (літописець).

Українська історична думка XVIII ст. XVIII століття – переломний етап у розвитку української історіографії. Перетворення історії на науку. Поява різноманітних форм історичних досліджень – історичних повістей, наукових розвідок, рецензій, перших історичних часописів, мемуарів. Розширення кола проблем української історії. Вдосконалення методів історичного дослідження. Соціокультурні передумови розвитку української історіографії XVIII ст. Ідейно-філософські та наукові впливи Сходу і Заходу на стан духовного життя в Україні. Бароко – загальноєвропейський культурний процес. Специфіка українського бароко. Творчість І. Вишенського, М. Смотрицького та К. Транквіліона Ставровецького. Теорія «трьох світів» та «двох натур» Г. Сковороди. Переклади та видання творів античних авторів Йосифа Флавія, Геродота, Платона, Плутарха. Козацька тематика в історичних творах XVII–XVIII ст.: літописах Самійла Величка, Григорія Граб'янки тощо. Проблема особистості в історичній науці. «Записки о Малороссии» Якова Марковича. Історичне пізнання та українознавство у XVIII столітті. Формування нового типу історичного дослідження критичної історії. Вплив ідей французького просвітництва та німецької філософії на українську історичну свідомість. Історичні розвідки збирачів джерел з української старовини В. Рубана, О. Безбородька, С. Лукомського, О. Рігельмана, С. Мишецького, О. Шафонського, Я. Марковича та ін.

Історичне письменство в Україні XVIII – початку XIX століття. «Історичне письменство», «дієписання», «побутописання» – історичні терміни XVIII ст. Нові форми історіописання: козацькі літописи, перші наукові розвідки, пам'ятки просвітницької історіографії. Барокова історична повість: козацькі літописи Самовидця, Г. Граб'янки, С. Величка, Я. Лизогуба. Аналіз творів Г. Граб'янки «Действия презельной брани Богдана Хмельницкого» та «Літопис». Джерельна база повістей Г. Граб'янки. Аналіз літопису С. Величка. «Краткое описание Малороссии» невідомого автора – перша спроба написання повної історії України. «Літопис Лизогуба» – представника старшинської козацької верхівки. Ідейні принципи Петра Симоновського в праці «Краткое описание о козацком малороссийском народе и военных его делах...». Схема української історії

П. Симоновського. Характеристика праць С. Лукомського, С. Мишецького, В. Рубана, О. Рігельмана. Спроба критичної історії України Я. Марковичем у праці «Записки о Малороссии, ее жителях и произведениях».

Антикварний напрям в українознавстві XVIII століття. Виникнення антикварної діяльності як напрямку в українській історіографії (друга половина XVIII ст.). Термін «антикварій». Збирання матеріалів побуту та громадського устрою України. Антикварний напрям мемуаристики. Мемуари, щоденники та документи Миколи Ханенка, Якова Марковича, Петра Апостола. Утворення та діяльність Канцелярського куріня – спеціального навчального закладу для підготовки кадрів освічених урядовців в адміністративних, судових та фінансових структурах Гетьманщини. Велика академічна експедиція обстеження українських земель Юганна Антіна Гільденштедта. Щоденник експедиції Гільденштедта. Описи подорожей та записки мандрівників XIX ст. Вивчення історії та статистики України. Топографічні описи. Утворення Топографічного комітету. Програма всебічного опису України-«Малоросії» Ф. Туманського. Топографічні описи Д. Пашенка (1781 р.), О. Шафонського (1786 р.), І. Болтіна (1805 р.). Перші розвідки з української етнографії Григорія Калиновського, Миколи Бантиш-Каменського, Василя Ломиковського. Видавнича діяльність В. Рубана і Ф. Туманського.

Українська історіографія XIX – XX століть у контексті національного відродження в Україні. XIX століття – особлива доба в розбудові української історіографії. Процес перетворення з проблемної історіографії, складової загальноросійської історичної науки на самостійну ідейно-організаційну структуру. Поняття «українське національне відродження» в творах М. Грушевського, Д. Дорошенка, Р. Шпорлюка, П. Магочия, І. Лисяка-Рудницького. Еволюція націоналізму. Ідеолог самостійництва М. Міхновський. Проблема періодизації українського національного відродження. Схеми національного відродження М. Гроха, Р. Шпорлюка, П. Магочия, І. Лисяка-Рудницького, В. Сарбея, М. Скрипника. Соціальна база та специфіка українського національного відродження. Геополітичні відмінності процесу українського національного відродження. Українська історіографія та національне відродження України.

Історія української історіографії: початкова стадія (кінець 1890-х – 1914 рр.). Ідейно-теоретичний рівень та практичні заходи щодо організації історіографічної діяльності історика. Перші історіографічні розвідки кінця XIX ст. Утворення самостійних історичних інституцій (університетських кафедр, наукових товариств, архівних комісій, історичних часописів). Заснування у Львові кафедри Східної Європи (1894 р.) на чолі з М. Грушевським. Історіографічні праці О. Пипіна, І. Франка, М. Василенка, О. Лазаревського. Перша спроба періодизації української історіографії М. Василенком. Новий період української історіографії (30-ті рр. XIX ст.). Історичні праці М. Максимовича, О. Бодяньського, М. Маркевича. «Козацька епіка» І. Франка. Філософські праці Г. Сковороди. Історичні твори П. Куліша, М. Костомарова, Д. Зубрицького. Утворення Південно-Західного відділу Російського Географічного товариства (В. Антонович, К. Михальчук, П. Житецький, В. Науменко, П. Чубинський, М. Драгоманов).

Українська історіографія як галузь наукового дослідження (1914–1923 рр.). Загальна характеристика української історіографії в 1914–1923 рр. Ускладнення форм самосвідомості історичної науки. Ідеологія самостійництва. Творча наукова діяльність М. Грушевського у Львові та Києві. Історіографічні вивчення М. Грушевського у праці «Развитие украинских изучений в XIX в. и раскрытие в них основных вопросов украинovedения» (1914 р.). Етапи історичних вивчень М. Грушевського: літописний; XVI–XVII ст.; XVIII ст. – початок наукового українознавства; XIX ст. Діяльність Наукового товариства у Києві (1907 р.) на чолі з М. Грушевським. Історіографічні розвідки О. Грушевського у праці «З початків нової української історіографії» (1914 р.). Вивчення української історіографії у праці Василя Біднова «Що читати по історії України

(Коротенька історіографія України)» (1919 р.). Діяльність українських видавництв і часописів ЗНТШ, «Літературно-науковий вісник», «Україна», «Дніпрові хвилі», «Рідний край», «Українська хата».

Українська історіографія на переломі: від окремої галузі до наукової дисципліни (початок 1920-х – середина 1950-х років). Організаційне оформлення історіографії як наукової дисципліни. 1920-ті роки – «золота доба» української історичної науки. Варіанти соціалізації української історичної науки – «радянський» та «емігрантський», «діаспорний». Розвиток української історичної науки на еміграції. Утворення та діяльність науково-дослідної Комісії української історіографії на чолі з М. Грушевським. Видання Комісією тому науково-публіцистичних та полемічних творів М. Костомарова. Викладання історіографії Д. Дорошенком в Українському Вільному університеті в Празі, в Українському Науковому інституті в Берліні. «Огляд української історіографії» Д. Дорошенка: характеристика та аналіз. Розвиток української історіографії у межах тоталітарної системи радянської історичної науки. Репресії академічної науки в Україні на початку 1930-х рр. Знищення рукопису монографії Д. Багалія «Українська історіографія ХІХ–ХХ ст.», а також історіографічної частини «Нарису історії України» О. Оглоблина. Видання «Очерков истории исторической науки в СССР» В. Дядиченком та Л. Коваленком. Закладання класових стереотипів оцінок української історіографії. Концепція «боротьби прогресивної історичної думки Росії та України з реакційною дворянсько-поміщицькою історіографією», розроблена Л. Коваленком. Критика ідеології дворянського автономізму та українського буржуазного націоналізму – суттєва риса радянської концепції української історіографії. Теорія «дворянського націоналізму» Л. Коваленка. Оцінка дореволюційних історичних творів радянськими історіографами.

Українська історіографія кінця 50-х – початку 80-х рр. ХХ ст.: у пошуках власної ідентифікації. Загальна характеристика розвитку радянської історіографії у 1950 – 1980-ті рр. Остаточне ідейно-організаційне оформлення української історіографії як спеціальної дисципліни. Доба «першого інтелектуального ренесансу». Поділ історіографії на радянську та зарубіжну. Утворення нових наукових осередків та установ: відділу історіографії та джерелознавства при Інституті історії АН УРСР (1963 р.), Наукової ради з історії історичної науки при Секції суспільних наук Академії наук Української РСР (1964 р.) тощо. Діяльність Харківської, Дніпропетровської та Київської шкіл історіографії. Формування дидактичних образів історіографії: «персоналогічний», або «біографічний»; «репресивний»; «сцієнтистський». Перші навчальні посібники з української історіографії М. Марченка, Л. Коваленка та з історіографії історії СРСР В. Астахова, В. Шевцова. Виникнення грушевськознавства. Проблема мови науки. Концепція українського історіографічного процесу М. Марченка. Історіографічна схема Л. Коваленка. Історіографічні праці західного українського історика Б. Крупницького. Вивчення історіографії України в працях західного дослідника О. Оглоблина. Історіографічні розвідки М. Чубатого.

Українська історіографія доби другого інтелектуального ренесансу (друга половина 1980-х – 1990-ті роки). Загальна характеристика розвитку української історіографії другої половини 1980 – 1990-х років. Інтелектуальний і культурний рух кінця 1980-х – 1990-х років. Аналіз стану і перспектив української історіографії. Стаття О. Субтельного «Сучасний стан української історіографії». Становище, завдання і специфіка української історіографії на Заході. Інституціональний статус української історичної науки. Проблеми розвитку національної свідомості українців в історіографії. Оцінки стану і перспектив вивчень історії України в західній історіографії. Історіографічні дослідження історії України в працях західноєвропейських істориків М. фон Гагена та А. Каппелера. Історіографічний аналіз історичної науки в Україні. Соціальний та інтелектуальний аспекти аналізу історії науки. Характеристика ідейного навантаження історичної науки в Україні. Сучасні завдання курсу української історіографії.

Відродження традицій національної історіографії в незалежній Україні. Методологічна переорієнтація пострадянських істориків України. Створення наукової історії України. Соборність українських істориків.

Сучасна українська історіографія: проблема оволодіння «світовим досвідом». Конвергентний підхід в сучасному українському історіописанні. «Інтелектуальна історія» та її сучасний вимір. «Мікроісторія» – зміст і напрями досліджень. «Історія повсякденності» в сучасному історіописанні. Національна українська історія: «власне обличчя» історії України. Позитивізм в українських історичних дослідженнях: вплив діаспорної школи. Національна історіографія та її концептуальні ідеї.

РОЗДІЛ 4. АРХЕОЛОГІЯ

Археологічна наука, її предмет та завдання. Предмет археології та її місце серед історичних наук. Категорії археологічних пам'яток. Поняття про культурний шар. Археологічні пам'ятки та археологічна культура. Етапи археологічного пошуку. Методи в археології. Особливості польових досліджень пам'яток різних епох. Польова документація, її склад та необхідність. Опрацювання археологічного матеріалу.

Розвиток археології в Україні. Періодизація зародження та розвитку археології в Україні. Донауковий (міфологічний) період. Зацікавлення старожитностями у часи Київської Русі. Початок збирання та вивчення матеріальних пам'яток старовини. Організація музеїв та наукових товариств. Становлення археології як науки. Археологія в українських університетах. Українська археологія у 20–70-ті рр. ХХ ст. Археологічна наука на сучасному етапі розвитку суспільства.

Найдавніше населення на території України. Палеолітична доба. Критерії археологічної періодизації кам'яного віку. Техніка обробки каменю та її еволюція. Ашельська культура. Виникнення техніки обробки каменю. Техніка двобічної обробки. Підкорення вогню. Найдавніші пам'ятки на території України та проблема заселення її людиною. Мустьєрська епоха. Зміни форм знарядь праці та техніки їх виготовлення. Перші штучні житла на Україні. Поселення та стоянки цієї епохи. Проблема археологічної культури мустьє. Неандертальці в Криму. Проблема неандертальських поховань. Піднесення продуктивних сил та виникнення нової технології і техніки обробки каменю у пізньому палеоліті. Винахід луку та стріл. Розвиток полювання. Палеолітичне житло і господарсько-побутовий комплекс – основа для відтворення соціальних стосунків в палеоліті.

Мезолітична доба. Криза мисливського господарства. Перехід до сучасного клімату фауни і флори. Розширення меж придатних для життя земель. Зміна форм побуту. Розквіт мікролітичної техніки. Повсюдне розповсюдження луку та стріл. Зміна форм полювання. Індивідуальне полювання за допомогою луку та стріл. Розширення рибальства, техніка рибного лову. Поява сезонних жнив як вищої форми збиральництва. Археологічні культури мезоліту. Зміна характеру стоянок та жител. Могильники Волосько-Василівського типу. Поява нової соціальної організації – племені.

Неолітична доба. Формування і розвиток відтворюючих форм господарства. Поняття про «неолітичну революцію» в економіці. Виникнення мотичного землеробства. Виникнення скотарства. Роль полювання та рибальства. Поява нової техніки обробки каменю – шліфування, пиляння, свердління. Кам'яна сокира – один з найпоширеніших жнив як вищої форми збиральництва. Археологічні культури мезоліту. Зміна характеру стоянок та жител. Могильники Волосько-Василівського типу. Поява нової соціальної організації – племені.

Мідний вік (енеоліт). Перше знайомство людини з міддю. Добування та обробка міді. Спосіб холодного кування, відкриття способу плавлення міді. Перші знаряддя з міді. Поширення мотичного землеробства і пастушого скотарства. Пошук видів знарядь. Виникнення гончарства. Землеробсько-скотарські та мисливсько-рибальські культури

неоліту. Соціальний устрій населення неоліту за даними археології. Духовна культура. Стили орнаменту на кераміці. Петрогліфи Кам'яної могили. Скульптура та давніших землеробів та скотарів нашої Батьківщини. Поява курганів. Обряд поховання.

Бронзовий вік. Відкриття бронзи, технологія мідно-бронзового лиття. Становлення металургії та гірничої справи. Особливості історичного розвитку в бронзовому віці. Початок переходу до орного землеробства. Поява розписної кераміки. Винайдення колеса, поява гарби. Кінь – верхова тварина. Прядіння та ткацтво. Скотарські та землеробсько-скотарські культури мідного віку України. Мистецтво енеоліту. Ідеологічні уявлення Північно-Західного Причорномор'я.

Передскіфський час. Поняття про залізний вік. Перевага заліза перед усіма іншими металами. Широке запровадження у виробництво металевих знарядь та його наслідки. Скарби металевих виробів. Перехід до кочового скотарства. Племена бронзового віку Лівобережної України. Племена бронзового віку Правобережної України. Сабатинівська та білозерська культури у розвитку економіки, суспільного життя і культури людства. Передскіфський період. Чорноліська культура. Локальні регіони її розповсюдження. Особливості пам'яток даних регіонів. Кіммерійські племена: історичні свідчення про них та археологічні пам'ятки на території перших залізних виробів у Старому Світі. Перші залізні речі у Східній Європі.

Сарматські старожитності. Загальна характеристика сарматського періоду. Письмові, епіграфічні, нумізматичні, археологічні джерела по історії сарматів Північного Причорномор'я. Періодизація сарматської культури та місце сарматських старожитностей у цій періодизації. Археологічні пам'ятки сарматів на території України. Поховальний обряд та матеріальна культура сарматського населення України. Локальні особливості поховального ритуалу та матеріальної культури сарматів. Сарматські міграції на захід. Кочовики-сармати і Стародавній Рим. Історична доля сарматського населення України.

Давні слов'яни на рубежі ер. Сучасний стан вивчення проблеми про походження слов'ян. Питання про можливі генетичні зв'язки слов'ян з землеробсько-скотарськими племенами бронзового віку північної частини Правобережжя України. Питання про слов'янську приналежність скіфів-орачів, неврів та інших осілих землеробських племен I тис. до н.е. Перші писемні відомості про слов'ян. Археологічні культури кінця I тис. до н.е. – першої чверті I тис. н.е. Зарубинецька культура, культура Поянешти-Лукашівка, латенська культура, пшеворська культура, липицька культура,. Характеристика поселень та могильників. Місце цих культур в етногенезі слов'ян.

Давні слов'яни у пізньоримський час. Початок епохи Великого переселення народів. Зміни історико-культурної ситуації у Південно-Східній Європі в другій чверті I тис. н.е. Письмові джерела. Археологічні пам'ятки черняхівської культури. Межі поширення пам'яток. Поселення, типи жител. Типологія поховань, структура черняхівських могильників. Локальні варіанти черняхівських старожитностей. Готи у Північному Причорномор'ї та Криму. Київська культура та її пам'ятки. Культура карпатських курганів та її пам'ятки. Початок епохи Великого переселення народів. Гуни та їх міграція на захід. Археологічні старожитності цих племен.

Археологічні культури слов'ян другої половини I тис. н.е. Історіографія проблеми. Корчацько-празька, пенківська та колочинська культури та їх пам'ятки. Поселення та могильники. Літописні дані про розселення слов'ян у VII-IX ст. Культура Лука-Райковецька, волинцівська та роменська культури. Характеристика археологічних пам'яток цих культур. Економіка східних слов'ян. Розвиток соціального життя від первіснообщинного ладу до феодалної формації. Виникнення міст. Відомості про вірування та обряди. Культура та мистецтво дохристиянського періоду.

Археологічні старожитності східних слов'ян IX – початку XIV ст. Виникнення першої давньоруської феодалної держави – Київської Русі. Письмові джерела та історіографія. Городища, селища та могильники Київської Русі. Древній Київ – один з

найбільших центрів економічного, політичного і культурного життя давньоруської держави. Межі та топографія. Чернігів, Переяслав, Галич та інші давньоруські міста. Економіка Київської Русі (сільське господарство, ремесла, торгівля та монетна справа). Пам'ятки середньовіччя. Козацькі пам'ятки. Ранньосередньовічні пам'ятки півдня України. Салтівська культура. Середньовічний Білгород-Дністровський. Пам'ятки кочових племен степу. Пам'ятки козацьких часів. Козацькі січі. Економіка і побут козаків.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ:

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

1. Київська Русь.
2. Галицько-Волинська держава.
3. Українські землі в складі Великого князівства Литовського.
4. Становище українського населення в Речі Посполитій.
5. Запорозька Січ в історії України.
6. Національно-визвольна війна українського народу 1648–1657 рр.
7. Руїна. Гетьманщина.
8. Наддніпрянська Україна в складі Російської імперії.
9. Українські землі в складі Австро-Угорської імперії.
10. Україна в роки російської революції 1905–1907 рр.
11. Україна в Першій світовій війні (1914–1918 рр.).
12. Утворення Центральної Ради. Початок державного відродження України.
13. Українська Держава П. Скоропадського.
14. Доба Директорії УНР. Отаманщина.
15. Національно-визвольний рух на західноукраїнських землях. ЗУНР.
16. УСРР в умовах нової економічної політики.
17. Національна політика в УСРР в 20-х рр. XX ст. Українізація.
18. Насильницька колективізація сільського господарства та її наслідки. Голодомор 1932–1933 рр.
19. Утвердження тоталітарного режиму в Україні. Масові репресії.
20. Західна Україна між двома війнами (1921–1939 рр.).
21. Початок Великої Вітчизняної війни. Бойові дії на території України в 1941–1942 рр.
22. Німецько-румунський окупаційний режим на території України.
23. Підпільно-партизанська боротьба під час німецько-румунської окупації.
24. Звільнення українських земель від окупантів у 1943–1944 рр.
25. УРСР у повоєнні роки. Відбудова народного господарства.
26. УРСР в умовах «відлиги» та кризових явищ в соціально-економічному, політичному і культурному житті (кінець 50-х – початок 90-х рр. XX ст.).
27. Україна на шляху до суверенітету. Проголошення незалежності.
28. Україна на етапі розбудови незалежної держави.
29. Україна на початку третього тисячоліття.
30. Хвилі української еміграції. Українська діаспора.

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ

1. Основні етапи розвитку Стародавньої Ассирії.
2. Стародавня Греція в епоху крито-мікенської цивілізації та в XI–IX ст. до н. е.
3. Формування Спартанського полісу.
4. Східний похід Олександра Македонського та його історичне значення.
5. Падіння Західної Римської імперії.

6. Суспільний лад та господарство франків за „Салічною правдою”.
7. Візантійське місто у X ст.
8. Столітня війна. Жанна д’Арк.
9. Жакерія та її історичне значення.
10. Протекторат Кромвеля. Реставрація Стюардів. «Славна революція» 1688 р. та її значення.
11. Переворот 18 брюмера 1799 р. Історичне значення революції кінця XVIII ст. у Франції, її підсумки та характер.
12. Революція 1848–1849 рр. в Німеччині: причини, цілі, хід, причини поразки, підсумки.
13. США в першій половині XIX ст.: внутрішня і зовнішня політика. Доктрина Монро.
14. Внутрішня політика англійський консерватор і лібералів на початку XX ст. «Ліберальна ера». Д. Ллойд-Джордж.
15. Політичний розвиток країн Латинської Америки наприкінці XIX – на початку XX ст. Мексиканська революція.
16. «Російське питання» на Паризькій мирній конференції.
17. Революція 1918 р. в Німеччині.
18. «Новий курс» Ф. Д. Рузвельта: основні рита та історичне значення.
19. Загроза фашизму і Народний фронт у Франції.
20. Громадянська війна та німецько-італійська інтервенція в Іспанії.
21. Початковий період світової війни і «Новий порядок» у Європі та Азії. Рух Опору.
22. Нові індустріальні країни в Азії, Африці та Латинській Америці.
23. Революція 1868–1869 рр. в Японії: соціальна база, хід, значення. Буржуазні реформи і перетворення Мейозі та їх наслідки.
24. Політичне та соціально-економічне становище Китаю на початку XX ст. «Три народні принципи» Сунь Ятсена. Хід та значення Сінхайської революції.
25. Політичне та соціально-економічне становище Ірану на рубежі XIX–XX ст. Причини, початок, хід та етапи революції 1905–1911 рр.
26. Корейська війна (1950–1953 рр.) і завершення розколу країни.
27. Громадянська війна 1946–1949 рр. та проголошення КНР.
28. В’єтнам-американська війна та її наслідки.
29. Здобуття Індією незалежності. «Курс Неру» (1950–1964 рр.).
30. Реформи у Туреччині 20–30 рр. XX ст.

ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО ТА УКРАЇНЬКА ІСТОРІОГРАФІЯ

1. Історія розвитку джерелознавства як науки в Західній Європі та Україні.
2. Визначення понять «джерело», «першоджерело», «вторинне джерело».
3. Класифікація історичних джерел.
4. Речові джерела та їх види.
5. Зображальні джерела та їх види.
6. Усні джерела та їх види.
7. Лінгвістичні джерела та їх види.
8. Писемні джерела та їх види.
9. Джерела Давньоруського періоду.
10. Джерела з історії України польського та литовського походження.
11. Джерела з історії Козацької держави.
12. Періодика як вид історичного джерела. Класифікація періодичних видань.
13. Мемуари як історичне джерело. Класифікація мемуарів.
14. Етапи розвитку та понятійний апарат української історіографії.
15. Міфологія та усна народна творчість як носії найдавніших історичних уявлень.
16. Історичні погляди мислителів Київської Русі.

17. Розвиток історичних знань у Галицько-Волинській державі.
18. Історична думка українців литовсько-польської доби.
19. Історичне письменство в Україні XVIII – початку XIX ст.
20. Барокова історична повість: козацькі літописи Самовидця, Г. Граб'янки, С. Величка, Я. Лизогуба.
21. Антикварний напрям в українознавстві XVIII ст.
22. Українська історіографія XIX–XX ст. у контексті національного відродження в Україні.
23. Внесок М. Грушевського у розвиток української історіографії.
24. Розвиток української історіографії в роки національно-визвольних змагань та в добу «українізації».
25. Українознавчі осередки історичної науки в Західній Україні та в еміграції в 1920–30-ті рр.
26. Українська історична наука в роки Другої світової війни.
27. Історична наука в Україні на тлі хрущовської «лібералізації» суспільства.
28. Розвиток української історіографії наприкінці 1950-х – на початку 1980-х рр.
29. Розвиток української історіографії в другій половині 1980-х – 1990-ті рр.
30. Сучасна українська історіографія (перша чверть XXI ст.).

АРХЕОЛОГІЯ

1. Значення археологічних даних у відтворенні стародавньої історії людства.
2. Класифікація археологічних пам'яток.
3. Характеристика основних етапів розвитку археологічної науки в Україні.
4. Археологічна періодизація кам'яного віку.
5. Пам'ятки мустьєрської пори на території України.
6. Неандертальські поховання в Криму.
7. Мезолітична пора як етап переходу до нових форм господарювання.
8. Археологічні культури мезоліту.
9. Хід та наслідки «неолітичної революції».
10. Землеробсько-скотарські культури неоліту.
11. Впровадження у виробництво міді та його наслідки.
12. Землеробські культури епохи енеоліту.
13. Скотарські культури епохи енеоліту.
14. Впровадження у виробництво бронзових знарядь та його наслідки.
15. Культури бронзового віку Лівобережжя України.
16. Культури бронзового віку Правобережжя України.
17. Впровадження у виробництво залізних знарядь та його наслідки.
18. Особливості пам'яток чорноліської культури в окремих регіонах її розповсюдження.
19. Археологічні пам'ятки кіммерійців на території України.
20. Військова справа та мистецтво кіммерійців.
21. Кургани скіфської знаті у Північному Причорномор'ї.
22. Археологічні пам'ятки сарматів на території України.
23. Античні пам'ятки Нижнього Подністрів'я.
24. Античні пам'ятки Нижнього Побужжя.
25. Характеристика археологічних пам'яток зарубинецької культури.
26. Локальні варіанти черняхівських старожитностей.
27. Археологічні пам'ятки готів на території України.
28. Археологічні пам'ятки гунів на території України.
29. Археологічні пам'ятки корчацько-празької культури на території України.
30. Культура Лука-Райковецька та її пам'ятки.

КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ ВІДПОВІДІ ВСТУПНИКА:

Висока оцінка ставить у випадку:

- вступник вільно володіє, визначеними програмою, знаннями й уміннями;
- правильно і в достатній кількості добирає необхідні для відповіді факти;
- висловлює власне ставлення до навчального матеріалу;
- відповідь чітка і завершена;
- мова добра.

Оцінка добре ставиться у відповідності з попередніми вимогами, але:

- вступник має незначні ускладнення при використанні визначених програмою знань і умінь;
- при доборі фактів припускається незначних помилок;
- власне ставлення абітурієнтом висловлюється, але в аргументації зустрічаються окремі неточності;
- мова добра.

Оцінка задовільно ставиться в такому випадку:

- вступник користується лише окремими знаннями й уміннями;
- порушує логіку викладу;
- відповідь недостатньо самостійна;
- аргументація слабка;
- є суттєві помилки в знанні фактичного матеріалу та висновках;
- мова спрощена.

Оцінка незадовільно ставиться в разі незнання більшої частини матеріалу, відсутності будь-якої логіки викладу, а саме:

- вступник не володіє необхідними для здійснення завдання уміннями;
- головного фактичного матеріалу не знає.

Відповідь на кожне питання оцінюється в 25 балів. Загалом $25 \times 4 = 100$ балів.

Встановлені критерії оцінювання достатності знань абітурієнтів при вступі на навчання для отримання третього (освітньо-наукового) рівня «доктор філософії» спеціальності 032 «Історія та археологія» галузі знань 03 «Гуманітарні науки»:

Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
		Оцінка	Пояснення
90–100	Відмінно	A	Відмінно (відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок)
82–89	Добре	B	Дуже добре (вище середнього рівня з кількома помилками)
75–81		C	Добре (в загальному вірне виконання з певною кількістю суттєвих помилок)
67–74	Задовільно	D	Задовільно (непогано, але зі значною кількістю недоліків)
60–66		E	Достатньо (виконання задовольняє мінімальним критеріям)
35–59	Незадовільно	FX	Незадовільно (з можливістю повторного складання)
1–34		F	Незадовільно (з обов'язковим повторним курсом)

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Андрущенко В. Л., Федосов В. М. Запорозька Січ як український феномен. Київ, 1995.
2. Багалій Д. Нарис української історіографії. Київ, 1994. 288 с.
3. Баран В. К. Україна 1950–1960 рр.: еволюція тоталітарної системи. Київ, 1996.
4. Баран В. К., Даниленко В. М. Україна в умовах системної кризи (1946–1980 рр.). Київ, 1999.
5. Баран В., Козак Д., Терпиловський Р. Походження слов'ян. Київ, 1991.
6. Баран З. А., Качарба С. П., Сіромський Р. Б., Чума Б. П. Історія країн Західної Європи та Північної Америки Нового часу (кінець XV – початок XIX ст.): навчальний посібник. Київ: Знання, 2015. 533 с.
7. Білас І. Репресивно-каральна система в Україні. 1917–1953. Кн. 1–2. Київ, 1994.
8. Богдашина О. М. Джерелознавство історії України: питання теорії, методики, історії: Навчально-методичний посібник. Харків: «Вид-во САГА», 2008. 214 с.
9. Бойко О. Історія України (запитання і відповіді). Київ, 1997.
10. Бойко О. Історія України у XX столітті (20–90-ті роки). Ніжин, 1994.
11. Борисенко В. Й. Курс української історії. Київ, 1997.
12. Брайчевський М. Вступ до історичної науки. Київ, 1995.
13. Верига В. Нариси з історії України (кінець XVIII – початок XX ст.). Львів, 1996.
14. Верстюк В. Ф., Дзюба О. М., Репринцев В. Ф. Україна від найдавніших часів до сьогодення. Хронологічний довідник. Київ, 1995.
15. Винокур І. С., Телегін Д. Я. Археологія України. Київ: Вища школа, 1994.
16. Винокур О., Трубчанінов С. Давня і середньовічна історія України. Київ, 1996.
17. Воронов В. І. Джерелознавство історії України. Курс лекцій. Дніпропетровськ: Вид-во Дніпропетровського університету, 2003. 336 с.
18. Газін В. П., Копилов С. А. Новітня історія країн Європи та Америки 1918–1945 рр. Підручник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2008. 492 с.
19. Газін В. П., Копилов С. А. Новітня історія країн Європи та Америки. 1945–2002. Київ: Либідь, 2004. 624 с.
20. Голиш Г. М. Історія історичної науки від найдавніших часів до кінця XIX століття: підручник. Черкаси: Вертикаль, 2015.
21. Голобуцький В. Запорозьке козацтво. Київ, 1994.
22. Грабовський С., Ставроянні С., Шкляр Л. Нариси з історії українського державотворення. Київ, 1995.
23. Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної української нації XIX–XX століття. Київ, 1996.
24. Грушевський М. Історія України-Руси. В 11 т. 12 кн. Київ, 1991–1998.
25. Гунчак Т. Україна: перша половина XX століття: Нариси політичної історії. Київ, 1993.
26. Давня історія України. Кн. 1–2. Київ, 1994–1995.
27. Даниленко В. М., Кокін С. А. Всесвітня історія. Хронологія основних подій. Київ, 1997.
28. Даниленко В., Касьянов Г., Кульчицький С. Сталінізм на Україні (20–30-ті роки). Київ: Едмонтон, 1991.
29. Джерелознавство історії України: довідник: навч. посіб. для студ. вузів / Я. С. Боровський, М. Я. Варшавчик, І. Н. Войцехівська та ін. Київ: НАН України, Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. Грушевського, Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 1998. 212 с.
30. Дзиговський О. М. Культура сарматів Північно-Західного Причорномор'я. Одеса, 2000.
31. Довідник з історії України. Т. 1–2. Київ, 1993–1995.

32. *Дорошенко Д. І.* Огляд української історіографії. Київ, 1996.
33. *Дорошенко Д.* Нарис історії України. Т. 1–2. Київ, 1991.
34. *Єфименко О.* Історія України та її народу. Київ, 1992.
35. *Залізняк Л. Л.* Археологія України. Київ, 2005.
36. *Залізняк Л. Л.* Нариси стародавньої історії України. Київ, 1994.
37. *Іваницька О. П.* Новітня історія країн Європи та Америки (1945–2002). Вінниця, 2003.
38. *Ісаєвич Я.* Україна давня і нова. Народ, релігія, культура. Львів, 1996.
39. Історичне джерелознавство: Підручник / Я. С. Калакура, І. Н. Войцехівська, С. Ф. Павленко та ін. Київ: Либідь, 2002. 488 с.
40. Історія України в особах IX–XVIII ст. Київ, 1993.
41. Історія України в особах XIX–XX ст. Київ, 1995.
42. Історія українського війська. Т. 1–2. Львів, 1992–1996.
43. *Калакура Я.* Історичне джерелознавство. Підручник. Київ: Либідь, 2017. 512 с.
44. *Калакура Я. С.* Українська історіографія: Курс лекцій. Київ: Генеза, 2012. 496 с.
45. *Касьянов Г.* Незгодні: українська інтелігенція в русі опору 1960–80-х років. Київ, 1995.
46. *Козут З.* Російський централізм і українська автономія. Ліквідація гетьманщини (1760–1830). Київ, 1996.
47. *Козицький А.* Новітня історія країн Азії та Африки (1918–1999 рр): курс лекцій. Львів: Афіша, 2000. 159 с.
48. *Колесник І. І.* Українська історіографія XVIII – початок XX ст. Київ: Генеза, 2000. 254 с.
49. *Колесник І. І.* Українська історіографія: концептуальна історія. Київ: Інститут історії України НАН України, 2013. 566 с.
50. *Конончук І.* Джерелознавство: Навчально-методичний посібник. Ніжин: НДПУ ім. М. Гоголя, 2004. 88 с.
51. *Косик В.* Україна і Німеччина в Другій світовій війні. Париж; Нью-Йорк; Львів, 1993.
52. *Котляр М.* Історія України в особах. Давньоруська держава. Київ, 1996.
53. *Котляр М., Кульчицький С.* Довідник з історії України. Київ, 1996.
54. *Коцур В. П., Коцур А. П.* Історіографія історії України: Курс лекцій: Навчальний посібник. Чернівці, 1999. 520 с.
55. *Крижановська О. О., Крижановський О. П.* Історія середніх віків: вступ до історії західноєвропейського Середньовіччя. Київ, 2004.
56. *Крип'якевич І.* Всесвітня історія. У 3-х кн. Київ, 1995.
57. *Крип'якевич І.* Історія України. Львів, 1992.
58. *Кульчицький С.* Комунізм в Україні: перше десятиріччя (1919–1928). Київ, 1996.
59. *Макарчук С. А.* Писемні джерела з історії України. Курс лекцій. Львів: Світ, 1999. 352 с.
60. *Макарчук С. А.* Джерелознавство історії України: Навч. посібн. Львів: Світ, 2008. 512 с.
61. *Міронова І. С.* Історичне джерелознавство та українська археографія. Спецкурс з джерелознавства, історіографії та методики викладання історії: [навчальний посібник]. Миколаїв: Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2017. 176 с.
62. *Моця О. П.* Населення південноруських земель IX–XIII ст. (за матеріалами некрополів). Київ, 1993.
63. *Моця О., Ричка В.* Київська Русь: від язичництва до християнства. Київ, 1996.
64. Новітня історія країн Західної Європи та Північної Америки 1918–1945: Навчальний посібник / З. А. Баран, Г. М. Кипаренко, С. П. Мовчан, М. М. Швагуляк. Львів: Афіша, 2005. 288 с.
65. *Павленко Ю., Храмов Ю.* Українська державність у 1917–1919 рр. Київ, 1995.

66. *Перехрест О.* Історична хронологія. Черкаси: Вид-во ЧДУ, 1999. 125 с.
67. *Підкова І., Шуст Р.* Довідник з історії України. Ч. 1–2. Львів, 1994.
68. *Полонська-Василенко Н.* Історія України. Т. 1–2. Київ, 1995.
69. *Рибалка І.* Історія України. Ч. 1–2. Харків, 1995–1997.
70. *Рубель В. А.* Історія середньовічного Сходу. Київ, 1997.
71. *Сергійчук І. М.* Новітня історія країн Азії та Африки (1918 – кінець ХХ ст.). Суми, ІЗТД «Університетська книга», 2002. 288 с.
72. *Слюсаренко А., Томенко М.* Історія української конституції. Київ, 1993.
73. *Смолій В. А., Степанков В. С.* Богдан Хмельницький. Київ, 1995.
74. *Смолій В. А., Степанков В. С.* Українська державна ідея. Київ, 1997.
75. *Стефанюк Г. В.* Джерелознавство: опорні конспекти і самостійна робота. Навчально-методичний посібник для студентів Інституту історії, політології і міжнародних відносин (заочна форма навчання). Івано-Франківськ: ДВНЗ «Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника», 2013. 129 с.
76. *Стрижак В. М., Мітягін В. Ю.* УСЕ: Всесвітня історія: навчально-довідковий посібник. Київ: Майстер-клас, 2007. 2008.
77. *Субтельний О.* Україна: історія. Київ, 1993.
78. *Терещенко Ю.* Україна і європейський світ. Київ, 1996.
79. *Толочко П. П.* Історичні портрети з історії давньоруської і європейської політики Х–ХІІІ ст. Київ: Наукова думка, 1990.
80. *Толочко П. П.* Київська Русь. Київ, 1996.
81. Україна і світ. Історія господарства від первісної доби і перших цивілізацій до становлення індустріального суспільства. Київ, 1994.
82. Українська історіографія на зламі ХХ і ХХІ століть: здобутки і проблеми / За ред. Л. Зашкільняка. Львів, 2004.
83. *Шаповал Ю.* Україна 20–50-х років: сторінки ненаписаної історії. Київ, 1993.
84. *Яковенко Н.* Вступ до історії. Київ: Критика, 2007. 376 с.
85. *Ясь О. В.* Історіографія, як термін, поняття та дисципліна // Енциклопедія історії України: Т. 3: Е–Й. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Istorijgrafija_termin

ДОДАТОК А

ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ

Рівень вищої освіти третій: PhD
 Спеціальність 032 «Історія та археологія»

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 0

1. Значення археологічних даних у відтворенні стародавньої історії людства.
2. Основні етапи розвитку Стародавньої Ассирії.
3. Київська Русь.
4. Історія розвитку джерелознавства як науки в Західній Європі та Україні.

Затверджено на засіданні кафедри історії

Протокол № _____ від _____ 20__ року

Завідувач кафедри _____

Міронова І.С.